

Components of Applied Ethics in Educating the Awaited Student Based on the Ideal of the Mahdavi City

Sayyed Mahdi Soltani Renani*

Abstract

Among the solutions to strengthen and empower the educational system in the Islamic society, explaining the components of applied ethics for the education of an ideal and awaited student based on the Mahdavi city ideal is essential. In the ideal of the Mahdavi city, having sustainable and desirable practical ethics concepts is one of the few concepts that have received special attention and emphasis, providing benefits and interests of its members and leading to the establishment of social order and security, as well as individual and social justice. Belief in the truth of this matter can gather people as a human society, unite them towards a cohesive goal, give them a unified identity, empower them socially. In this article, using a descriptive-analytical method based on an applied approach and with the aim of demonstrating the possibility of achieving a desirable and Islamic ethical society, as well as educating an ideal and awaited student in the realm of the social system of the waiting society and the era of occultation, we have elaborated on the potential and capacity of Mahdism thought in strengthening and consolidating this approach based on the programs and teachings of the divine and spiritual Mahdavi city. Highlighting the practical application of Mahdism thought and the ideal of the Mahdavi city in the crystallization of real and beneficial order, security, and strengthening of social relationships within the awaiting student institution is one of the important findings of this article. Among the prominent components of applied ethics in this field, we can refer to "compassion and kindness, solidarity and cooperation, good moral character, enjoining good and forbidding evil, organizing affairs in the Islamic society and the waiting university" and one of the fundamental solutions to achieve this is "crystallization and promotion of common ethical values, strengthening religious beliefs, especially the doctrine of Imamate, achieving desirable emotional bonds in university youth, and promoting public trust resulting from the promotion of values and practical commitment to ethical rules".

Keywords

Applied ethics, Mahdism, Mahdavi city ideal, awaiting university, awaiting student, social relationships.

* Assistant Professor, Department of Theological Education, Farhangian University, Tehran, Iran. sm.soltani@cfu.ac.ir

مؤلفه‌های اخلاق کاربردی در تربیت دانشجوی منتظر مبتنی بر آرمان شهر مهدوی سیدمهدی سلطانی رنانی*

چکیده

از جمله راهکارهای توانمندسازی نظام دانشگاهی در جامعه اسلامی، تبیین مؤلفه‌های اخلاق کاربردی برای تربیت دانشجوی بایسته مهدوی و مطابق با آرمان شهر الهی آن است. عوامل مختلفی در تداوم این مسئله نقش دارند و می‌توانند جامعه دانشگاهی را برای تبلور حقیقی این هدف آماده کنند. در آرمان شهر مهدوی، برخورداری از اخلاق کاربردی مطلوب از معدود مفاهیمی است که مورد توجه قرار گرفته است. چنین اخلاقی، تأمین‌کننده مصالح اعضای آن آرمان شهر و موجب استقرار نظم و امنیت اجتماعی و توسعه عدالت فردی و اجتماعی است. باور به حقیقت این موضوع، مردم را به مثابه اجتماع انسانی برای دستیابی به یک هدف منسجم به دور خود جمع کرده، به ایشان هویت واحد داده و در پی آن، قدرت اجتماعی را افزون کرده و ارتباطات اجتماعی را در جامعه دانشگاهی تحکیم بخشیده است. در این مقاله با روش توصیفی تحلیلی و مبتنی بر رویکرد کاربردی و با هدف نشان دادن امکان تحقق جامعه اخلاقی مطلوب و تربیت دانشجوی بایسته مهدوی در ساحت

* استادیار گروه آموزش الهیات، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران.

نظام اجتماعی جامعه منتظر، به تبیین ظرفیت اندیشه مهدویت در تحکیم این رویکرد براساس آموزه‌های آرمان‌شهر الهی آن پرداخته‌ایم. نمایان‌ساختن میزان کاربرد اندیشه مهدویت در تبلور حقیقی نظم، امنیت و استحکام روابط اجتماعی در نهاد درونی دانشجوی منتظر از یافته‌های مهم این مقاله است. از برجسته‌ترین مؤلفه‌های اخلاق کاربردی در این عرصه می‌توان به این موارد اشاره کرد: شفقت و مهرورزی، همدلی و تعاون، نیکی به خلق، امر به معروف و نهی از منکر، سامان‌دهی امور در جامعه اسلامی و دانشگاه منتظر. همچنین، شماری از بنیادی‌ترین راهکارهای نیل به آن عبارت‌اند از: تبلور و رواج ارزش‌های اخلاقی مشترک، تقویت باورهای دینی به‌ویژه آموزه امامت، تحقق پیوند عاطفی مطلوب در جوانان دانشگاهی و گسترش اعتماد عمومی ناشی از ترویج ارزش‌ها و تعهد عملی به قواعد اخلاقی.

کلیدواژه‌ها

اخلاق کاربردی، مهدویت، آرمان‌شهر مهدوی، دانشگاه منتظر، دانشجوی منتظر، روابط اجتماعی.

مقدمه

اهتمام به فضایل و ترویج صحیح و مستمر آن‌ها، راهبردهایی اصیل در مسیر صعود مادی و معنوی بشر محسوب می‌شود و آرمان اخلاق‌مند کردن اعضای جامعه، از دغدغه‌های دیرین متفکران حوزه اجتماعی دین بوده است. بازخوانی دقیق این مسئله و حرکت پایدار در مسیر تحقق اخلاق اسلامی با مؤلفه‌های کاربردی و مبتنی بر فضیلت و بر پایه آرمان‌شهر مهدوی و نیز حاکمیت مطلوب آن در محیط علمی و اخلاقی دانشگاه منتظر و جوانان جوای علم و تهذیب نفس، از لوازم بنیادی اصلاح جامعه است. این اندیشه در فرهنگ شیعی و جامعه منتظر، به علت اتصال حقیقی آن با اعتقاد به امام حیّ و حاضر، از اهمیت و جایگاه ممتازی برخوردار است و در

حوزه‌های فردی و اجتماعی پیامدها و آثار بسیاری دارد. چنین حرکتی ازسویی، نمایانگر جایگاه اصیل اندیشه مهدویت در جامعه اسلامی (به‌ویژه دانشگاه منتظر) است و ازسوی دیگر، نشان‌دهنده ظرفیت‌های لازم برای هدایت و کمال انسان‌ها در اجتماع مسلمانان و مؤمنان خداجوست. لذا ضرورت دارد مؤلفه‌های اخلاق کاربردی مطلوب را برای ترسیم دانشگاه منتظر و جوانان خوش‌خلق آن در آرمان‌شهر مهدوی تبیین کنیم تا جامعه معتقد به مهدی موعود علیه السلام با آن آشنا گردد و در سایه باور به این تفکر و برنامه متعالی‌اش، هویت واحد یافته، به انسجام و هم‌بستگی برای نیل به جامعه عصر ظهور دست یابد.

مهم‌ترین سؤالات بنیادی در این مقاله عبارت‌اند از:

۱. مقصود از مؤلفه‌های اخلاق کاربردی در دانشجوی منتظر چیست؟
 ۲. منظور از آرمان‌شهر مهدوی چیست و دانشجویان منتظر در این آرمان‌شهر چه نقش و جایگاهی دارند؟
 ۳. مؤلفه‌های کاربردی اخلاق اسلامی و نقش و جایگاه آن‌ها در تحکیم و تثبیت نظام اجتماعی و تربیت دانشجوی منتظر چیست؟
 ۴. راهکارهای مطلوب برای نیل به اخلاق اسلامی برای دانشجویان منتظر چیست؟
- شایان ذکر است گرچه در تک‌نگاری‌ها به برخی از مؤلفه‌های اخلاق کاربردی اسلام در عرصه مهدویت و اندیشه مهدوی توجه شده است، اما باید اقرار کرد بحث جامع و مستقلی درباره موضوع مقاله صورت نگرفته است.
- این پژوهش با هدف بیان مؤلفه‌های اخلاق کاربردی اسلام براساس آرمان‌شهر مهدوی و تحقق عملی آن نزد دانشجویان منتظر و نقش آن در کارایی نظام اجتماعی جامعه منتظر انجام گرفته است؛ بدین منظور، با بهره‌گیری از روش توصیفی تحلیلی و مبتنی بر مطالعات کتابخانه‌ای، درصدد پاسخ به سؤال‌های یادشده است.

۱. مفاهیم محوری

۱.۱. اخلاق کاربردی

منظور از اخلاق کاربردی، «تطبیق و کاربرد استدلال‌ها، ارزش‌ها و ایدئال‌های اخلاقی درباره رفتارهای اخلاقی، اعم از رفتارهای فردی و اجتماعی، با توجه ویژه به معضلات و تعارضات اخلاقی» است (شریفی، ۱۳۹۷، ص ۲۸). در عرصه عملکردی و با رویکرد مهندسی عملی می‌توان مقصود از اخلاق کاربردی را چنین توضیح داد: به مجموعه‌ای از مفاهیم و اندیشه‌ها که به تبیین کارکردها و سازمان‌دهی اهداف برای ارزش‌گذاری و ارزیابی اخلاقی و نیل به کمال و سعادت انسانی در حوزه اجتماع و جامعه اسلامی می‌پردازد، اطلاق می‌شود (ر.ک: شریفی، ۱۳۹۷، ص ۲۸؛ محمص، ۱۳۹۲، ص ۴۳).

بر اساس منابع اسلامی، به مجموعه برنامه‌ها و مؤلفه‌های اخلاقی که با رویکرد مطلوب دینی و هدف کمال انسان و جامعه ارائه می‌شود و با کاربردی کردن توصیه‌ها و ارزش‌های اخلاقی موجب تعالی روح و نیل به حیات طیبه می‌گردد نیز اخلاق کاربردی می‌گویند. هرگاه علاوه بر جلب منافع مادی و بهبود زندگی اجتماعی، به منافع معنوی توجه شود، می‌توان گفت اخلاق نیکو و مؤلفه‌های مطلوب آن در حوزه مکارم اخلاقی جای گرفته و جامعه انسانی با کاربرد عملی و رعایت فضیلت‌های اخلاق اسلامی به مکارم اخلاقی دست یافته و راه را برای سعادت دنیوی و اخروی خویش هموار کرده است (موسوی خمینی، ۱۳۶۲، ج ۳، ص ۴۰۵؛ شریفی، ۱۳۹۷، ص ۳۱-۳۰). گفته می‌شود از دیدگاه اسلام، تحقق ارزش‌های متعالی در اندیشه جوان منتظر، موجب تعالی بینش توحیدی او برای رسیدن به قرب الهی می‌گردد و به وی ندا می‌دهد: «کسی که دوست دارد از یاران مهدی علیه السلام باشد، باید منتظر باشد؛ یعنی به سبب ایمان راسخی که در تحقق حکومت او دارد باید منتظر آن باشد. وظیفه دیگر اینکه تقوا را پیشه سازد و خودش را به اخلاق نیکو و مکارم اخلاقی آراسته سازد» (صافی گلپایگانی، ۱۴۲۱ق، ص ۴۹۷).

۱.۲. آرمان شهر مهدوی

آن را شهر آرزوها و تحقق حقیقت‌ها می‌نامند. واژه‌ای است که وقتی آن را به کار می‌بریم، آرزوهای بزرگ را مدنظر داریم؛ آرزوهایی که مقدس‌اند و خواسته‌هایی که در مسیر کمال به دست می‌آیند (ابراهیمی، ۱۳۹۱، ص ۵۴). بنابراین، آرمان‌شهر مهدوی، شهری است که ارزش‌های مکتب اسلام و مکارم اخلاقی در آن تبلور یابد، فرمان‌های رسول خدا ﷺ و ائمه اطهار علیهم‌السلام، به‌ویژه امام عصر (عج)، در آن به‌عینه خود را نشان دهد و تمام خواسته‌ها و تدابیر الهی حضرت مهدی علیهما السلام در همه ابعاد زندگی ساکنانش حاکم باشد؛ زیرا این شهر به امامی منسوب است که تمام ویژگی‌های انبیا و ائمه علیهم‌السلام را در حد کمال داراست. آری، او امام معصوم است و شهری که به نام وی مزین است، باید عاری از هرگونه زشتی و تجلی همه خوبی‌ها و ارزش‌های اخلاقی باشد (ر.ک: صافی گلپایگانی، ۱۳۷۷، ص ۱۶۴-۱۶۱).

۱.۳. مؤلفه‌های کاربردی اخلاق اسلامی در دانشجویان منتظر

مقصود، تحقق ارزش‌های متعالی در وجود و اندیشه دانشجویان منتظر و تلاش و مجاهدت آن‌ها برای نزدیک شدن به این ارزش‌ها، هم در حوزه اخلاق فردی و هم در حوزه اخلاق اجتماعی است و آنچه در این عرصه هدف غایی است، دستیابی به مکارم اخلاق است. بنابراین، رویکرد توجه به مکارم اخلاق در دانشجویان منتظر در پرتو توحید و بینش متعالی توحیدی معنا می‌یابد و در محیط دانشگاهی، در عین نگاه عمیق و آخرت‌گرایانه به زندگی اجتماعی اهل دانش، در تأمین آسایش دائم و مطلوب در عصر ظهور، جایگاه خود را نشان می‌دهد (ر.ک: ذوعلم، ۱۳۷۹، ص ۴۰).

پس شناخت، ترسیم و پی‌ریزی شیوه‌هایی که همه معارف، دستورها و عملکردها و اندیشه‌های دانشجوی منتظر را در مسیر خداگرایی و خداپرستی مبتنی بر تربیت مهدوی قرار دهد و درون آن‌ها و جامعه انسانی منتظر را پاک و آراسته گرداند،

مکارم اخلاق و به تعبیر دیگر، کاربرد فضیلت‌ها و مؤلفه‌های اخلاق اسلامی در دانشجویان منتظر نامیده می‌شود (ر.ک: معرفت، ۱۳۷۹، ص ۸؛ صافی گلپایگانی، ۱۳۷۷، ص ۱۶۳).

اصول اخلاق کاربردی بر مبنای آرمان‌شهر مهدوی در دانشجوی منتظر را می‌توان عبارت از اصولی دانست که رعایت آن‌ها به تقویت اخلاق اجتماعی و بسط همیشگی هم‌بستگی اجتماعی در یک جامعه منتظر و محیط علمی مطلوب می‌انجامد و موجب تعالی روح و کمال اعضای آن می‌شود. پایبندی به این اصول، سبب پیروی از امام حیّ و قوانین و مقررات الهی او در اجتماع، ترجیح منفعت‌های جمعی بر منفعت‌های فردی در عرصه‌های تلاش و فعالیت‌های گوناگون می‌گردد و صفات پایدار یک شهروند مطلوب را در آرمان‌شهر مهدوی تشکیل می‌دهد. سنگ بنای انسانیت در عمل به مکارم اخلاق و ترویج مطلوب آن در این آرمان‌شهر، خداشناسی است؛ به طوری که هیچ امر معنوی و اخلاقی، بدون اینکه آن سرسلسله معنویات و مباحث اخلاقی، پایش به میان آید، معنا ندارد و اخلاق، بدون مبنای اعتقاد به خدا متزلزل است (مطهری، ۱۳۸۰، ص ۵۰-۵۳؛ مطهری، ۱۳۷۷، ص ۲۷۶). بدین ترتیب، تبیین مؤلفه‌های اخلاق کاربردی مطلوب در عمل و اندیشه دانشجوی منتظر و متعهد، ضرورتی اجتناب‌ناپذیر است.

۲. مؤلفه‌های اخلاق کاربردی در تربیت دانشجویان منتظر

بدون تردید، همه افراد بشر برخوردار از فطرت پاک الهی (روم، ۳۱) و دارای زندگی اجتماعی هستند. به بیان علامه طباطبایی رحمته‌الله نتیجه معنای «كَانَ النَّاسُ أُمَّةً» دو عبارت اساسی است: ۱) انسان، موجودی اجتماعی و نیازمند حضور در اجتماع است. پس لازم است از اخلاق اسلامی و رشد یافته برخوردار باشد؛ ۲) انسان، موجودی است که به اتحاد و انسجام درونی رغبت دارد و حضور او با اخلاق ایدئال در اجتماع، این تمایل را رنگین تر می‌سازد (طباطبایی، ۱۴۱۷ق، ج ۲، ص ۱۲۶).

عوامل متعددی، از یک سو، فطرت توحیدی مردمان را فرا گرفته و از سوی دیگر، آنان را از یکدیگر متفاوت و جدا ساخته است؛ قرآن کریم، طبق آیات شریفه ﴿إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاهُمْ﴾ (حجرات، ۱۳) و ﴿أَنَّ الْأَرْضَ يَرْثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ﴾ (انبیاء، ۱۰۵)، ضمن تأکید بر همانندی و همسانی سرشت انسان‌ها، از تقوا به عنوان عامل برتری آنان بر یکدیگر یاد کرده و صالحان را وارثان حقیقی زمین در جامعه موعود می‌داند؛ جامعه‌ای که شماری از مسئولیت‌های بنیادی آن، فراخوانی مردم به انسجام اسلامی برای پاسخ‌گویی به آوای فطری توحید (بقره، ۲۱؛ مائده، ۷۲؛ اعراف، ۵۹ و ۶۵؛ نحل، ۳۶)، حل اختلافات بیهوده و غیرطبیعی آن‌ها (نحل، ۶۴) با اقامه عدالت (حدید، ۲۵)، اجرای حدود الهی (نساء، ۱۳-۱۴)، رهاسازی انسان‌ها (اعراف، ۱۵۷) از غل و زنجیر خرافات، عادت‌ها و رسوم نادرست، جهل بسیار، قوانین غلط و بی‌اساس، اسارت در بند طاغوتیان و زندگی تشریفاتی و ناهنجار طبقاتی و در یک کلام، «امت‌سازی واحده و منسجم الهی» است (مکارم شیرازی، ۱۳۸۸، ج ۷، ص ۲۶-۲۸) که در مسیر بعثت پیامبر اعظم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و با همان غایت الهی متبلور می‌گردد؛ منظور از غایت الهی، تحقق اهدافی چون فراگیری عدل، ایجاد امت جهانی و یگانه (انبیاء، ۹۲؛ مؤمنون، ۵۴؛ سبأ، ۲۸)، سرشار از اعتدال و گواه بر همگان (بقره، ۱۴۳) و به عبارت دیگر، بهترین امت از ابتدای خلقت تاکنون (آل عمران، ۱۱۰) است.

ویژگی‌های چنین امتی عبارت است از: برخورداری از مؤلفه‌های قرآنی شفقت و مهرورزی، همدلی و تعاون، احسان، امر به معروف و نهی از منکر، مبارزه مستمر و پایدار با هرگونه فساد و تزویر و سامان‌دهی و بهبود امور با توجه به این وعده الهی که جامعه بشری به سوی گسترش روزافزون اسلام و تحقق اراده الهی مبنی بر حاکمیت مطلق ارزش‌های متعالی در حال حرکت است و در آینده، جامعه جهانی واحد و تکامل یافته‌ای به رهبری مهدی موعود عَلَيْهِ السَّلَام تشکیل خواهد شد.

در آن جامعه واحد مهدوی، همه ارزش‌های بالقوه و امکانی انسانی به فعلیت می‌رسد و انسان به سعادت و کمال واقعی خویش دست خواهد یافت.

رسالت همه فرق و مذاهب اسلامی، برنامه‌ریزی برای حرکت در مسیر تحقق جامعه‌ای منسجم و متحد منطبق بر اهداف نبوی ﷺ و هم‌سو با قرآن و سیره معصومین علیهم‌السلام است و این همان وصل به عصر ظهور (مدینه فاضله موعود) و آرمان‌شهر مهدوی است. این امر، نیازمند تکامل ایمان (بقره، ۲۸۵)، شرح صدر الهی (انشراح، ۱)، اراده محکم (احقاف، ۳۵)، رحمتی سرشار (انبیاء، ۱۰۷)، طاقت بسیار (مزل، ۷)، صبری جمیل (معارج، ۵) و استقامتی همه‌جانبه و والا در شأن فرمان الهی (هود، ۱۱۲) با الگوگیری از پیامبر اعظم ﷺ (احزاب، ۲۳) و شاهد قراردادن اوست (بقره، ۱۴۳)؛ زیرا پیروی از پیامبر و اسوه قراردادن ایشان، حیات‌بخش است (انفال، ۲۴) و مشتاقان به ظهور و فرج حضرت مهدی (عج) را آماده‌تر و پایدارتر می‌کند (صافی گلپایگانی، ۱۴۲۱ق، صص ۵۸۷ و ۵۹۲؛ سلطانی رنانی، ۱۳۸۶، صص ۶۷-۷۰).

۲.۱. شفقت و مهرورزی

توجه به مؤلفه شفقت و مهرورزی، با انهدام زمینه‌های کینه و خلق فضای برادری و اخوت، از برنامه‌های اساسی گسترش اخلاق اسلامی شایسته آرمان‌شهر مهدوی و دانشجویان منتظر است؛ زیرا صمیمیت با التفات به این مؤلفه عظیم، بین دانشگاهیان و اعضای جامعه مهدوی به‌طور کامل امکان‌پذیر می‌شود. مبانی شفقت با توجه به قرآن کریم به قرار زیر است:

۱. دانشگاه منتظر در جامعه مهدوی، دانشگاهی کاملاً ایمانی است و مطابق نظر قرآن، دانشجویان مؤمن، با هم برادرند (حجرات، ۱۰) و خداوند، آنان را بندگان حقیقی خود و اعضای امت بزرگ اسلامی خوانده است (مؤمنون، ۵۲)؛

۲. این مؤلفه موجب پیوستگی قلوب می‌شود و تفرقه را می‌زداید و زدودن تفرقه، از برنامه‌های مهم و اصیل جامعه‌سازی مهدوی (مدینه فاضله عصر موعود) و تربیت دانشجوی منتظر است: «وَ اعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعاً وَ لَا تَفَرَّقُوا» (آل عمران، ۱۰۳)؛

۳. با ترویج تقوا در همه زمینه‌ها، اتحاد نیز قطعی می‌شود و با رویکردی حقیقی گسترش می‌یابد. لذا اختلافات از جامعه دانشگاهی رخت برمی‌بندد و این، همان ایده قرآن است (انفال، ۱)؛

۴. با وحدت ملی مبتنی بر اخلاق حسنه و مکارم اخلاقی در دانشگاه منتظر، دین خداوند به‌طور کامل در جامعه موعود و آرمان‌شهر مهدوی حاکم می‌شود و صراط مستقیم الهی، تنها طریق هدایت و تفکر نیروها و اعضای آن خواهد بود (شورا، ۱۳)؛

۵. با ترویج مهرورزی و شفقت، هرگونه درگیری و تنازع بین دانشجویان منتظر و نخبگان جامعه مهدوی از بین می‌رود و پایه‌های اعتصام به حبس‌الله (آل عمران، ۲۰ و ۱۰۳)، پیروی از خدا و رسول (انفال، ۴۶) و اولی الامر (نساء، ۵۹) فراهم می‌گردد و هرگونه تبعیت از طاغوت و پذیرش حکم جاهلیت (نساء، ۶۰) و نپذیرفتن حکم و مرجعیت نهایی امام‌زمان (عج) منتفی می‌شود؛ زیرا گرایش به این رذایل، علامت بی‌ایمانی (نساء، ۶۵)، نفاق (نساء، ۶۱) و تشتت مذهبی است که در آرمان‌شهر مهدوی هیچ جایگاهی ندارند. بنابراین، در سنت شاخص مهدوی، مانند سنت نبوی، از یک سو، دوستی با یکدیگر (فتح، ۲۹) در پرتو جلال و عظمت خداوند، صفت مؤمنان مقرب و یاوران حقیقی موعود نزد پروردگار است (کلینی، ۱۳۶۱، ج ۲: ص ۱۷۲) و از سوی دیگر، افراد، از قتل (قمی، ۱۳۸۷، ج ۱: ص ۳۶۶)، گرفتار شدن به غلو و عُجب در آیین و شعائر دینی (نساء، ۱۷۱؛ مائده، ۷۷) و تکفیر^۱ هر مسلمان با

۱. مقصود از «تکفیر هر مسلمانی» این است که اعمال ضروری را با انگیزه‌های مذکور از ارزش و اعتبار حقیقی انداخته، او را کافر جلوه دهند.

انگیزه‌های دنیایی و جاه‌طلبی‌های فردی یا گروهی نهی گردیده و در امان خواهند بود (نساء، ۹۴؛ توبه، ۱۱). اینان همان کسانی هستند که در آخرت، از نور الهی بهره‌مند می‌شوند (سیدمرتضی، ۱۴۲۲ق، ص ۱۲۷؛ نوری، ۱۴۰۸ق، ج ۱۲: ص ۲۲۵) و دانشگاهی مطلوب و پایدار برای حرکت در مسیر حضور در جامعه و مدینه فاضله مهدوی تربیت می‌کنند.

۲.۲. همدلی و تعاون

بسط و گسترش اصل همدلی و تعاون در دانشجویان منتظر، یکی از مؤلفه‌های اساسی تبلور اخلاق کاربردی اسلام در آرمان‌شهر مهدوی است. پایگاه این مؤلفه، دیدگاه اسلام در این باره است: «اعضای جامعه اسلامی، اعضای یک پیکرند (کلینی، ۱۳۶۲، ج ۲: ص ۱۶۵) که در غم و شادی یکدیگر شریک هستند. آنان باید دست به دست هم دهند و با تعاون و همیاری، مشکلات را حل کنند و همکاری‌هایشان بر محور «بر»^۱ باشد نه بر محور «اثم»^۲. زمینه‌های شکل‌گیری مؤلفه همدلی و تعاون در دانشگاه منبعث از جامعه آرمانی مهدوی در بیان و دیدگاه قرآنی عبارت است از:

۱. خداوند متعال، همه انسان‌ها را به مشارکت و تعاون در کارهای خیر و تقوا و پرهیز از همراهی و همکاری در گناه و تجاوز فراخوانده است: ﴿تَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَ التَّقْوَىٰ وَ لَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَ الْعُدْوَانِ﴾ (مائده، ۲)؛

۲. مدینه فاضله مهدوی، مدینه تبلور همکاری‌ها و همدلی‌های مداوم در امور خیر است. خداوند متعال، علاوه بر دعوت به همدلی و تعاون، به راه‌های آن نیز رهنمون شده تا آمادگی هرچه بیشتر برای حضور در عصر ظهور برای همگان فراهم باشد و بهانه‌جویی‌ها برای فرار از این مسئولیت

۱. «بر» به معنی نیکوکاری و تقواست.

۲. «اثم» به معنای گناه و تجاوز است.

بزرگ اجتماعی لغو و منتفی گردد. سلام کردن هنگام ملاقات با مؤمن (انعام، ۵۴) و به نیکی جواب دادن سلام دیگران حتی در نماز، حضور فعال در اجتماعات مذهبی همچون نمازهای جمعه و جماعت و پرداخت زکات (بقره، ۴۳)، تعهد عملی در برابر ارحام و همسایگان از هر ملت و مذهب (نساء، ۳۶)، ابراز بی‌شائبه آرزوهای نیک قلبی و درخواست مغفرت از خداوند عظیم برای برادران مؤمن (حشر، ۱۰؛ ابراهیم، ۴۱) از جمله این راه‌هاست (ر.ک: صافی گلپایگانی، ۱۳۷۷، ص ۱۶۵-۱۶۷؛ سلطانی رنایی، ۱۳۸۶، ص ۷۵-۷۶).

۳.۲. نیکی به خلق

از مهم‌ترین برنامه‌های عملی قرآن برای دستیابی به سعادت و ایجاد نشاط و آمادگی بین اعضای جامعه اسلامی، به‌ویژه دانشجویان منتظر، با هدف تبلور اخلاق کاربردی اسلام در دانشگاه منتظر و حضور در جامعه پُر نور موعود چنین است:

بهبود وضعیت عمومی دانشجویان، زدودن محرومیت، مقابله با فقر، رسیدگی به زیردستان و ایتام با برنامه‌ریزی‌های کلان، تدوین و اجرای قوانین توزیع عادلانه ثروت (حشر، ۷)، التفات به نیازمندی‌های اعضای جامعه و برآوردن آن‌ها به کمک آنچه خداوند روزی کرده (بقره، ۲۶۷)، دادن وام (حدید، ۱۱) و تعیین مهلت برای ادای آن (بقره، ۲۸)، نیکوکاری (بقره، ۱۹۵) و صدقه‌دادن به محرومان؛ البته نه برای ترحم و همراه با فخرفروشی، اذیت و منت (بقره، ۲۶۲ و ۲۶۴)، بلکه برای سهم کردن فقرا در اموال خویش (معارج، ۲۴-۲۵).

۱. قال رسول الله ﷺ: «كان قائماً يصلي قمر به عمار بن ياسر فسلم عليه فرد عليه النبي هكذا» (ر.ک: کلینی، ۱۳۶۲، ج ۳: ص ۳۶۶).

۲.۴. امر به معروف و نهی از منکر

برقراری نظارت همگانی و دائم (اعراف، ۱۷۹)، سفارش مسلمانان به برپایی حق و کنار گذاشتن سستی، رخوت و بی‌اعتنایی به امور اجتماعی با پیروی از مؤلفه امر به معروف و نهی از منکر، یکی از مهم‌ترین راه‌های قرآنی توسعه اخلاق کاربردی اسلام در دانشگاه منتظر برای اتصال به عصر ظهور و آمادگی برای حضور در جامعه آرمانی مهدوی قلمداد می‌شود (انفال، ۲۵). قرآن، جامعه اسلامی را به خاطر اجرای امر به معروف و نهی از منکر، بهترین جوامع و جامعه مهدوی را نمونه‌ای عالی برای تبلور این ویژگی می‌داند (آل عمران، ۱۱)؛ زیرا با اشاعه صحیح این دو فریضة الهی در آرمان شهر مهدوی، راه‌ها امن، کسب و کارها حلال و حقوق افراد تأمین می‌شود. همچنین، زمین‌ها آباد و از دشمنان انتقام گرفته خواهد شد و در پرتو آن، همه امور به صلاح گرایش می‌یابد و هم‌بستگی ملی و معنوی گسترش پیدا می‌کند (ر.ک: طباطبایی، ۱۴۱۷ق، ج ۳: ص ۴۱۵؛ مکارم شیرازی، ۱۳۷۳، ج ۳: ص ۴۷؛ حر عاملی، ۱۴۱۲ق، ج ۱۱: باب ۱).

به‌طور کلی، از اقدامات جامعه‌ساز حضرت مهدی علیه السلام در عصر ظهور که موجب تبلور اخلاق کاربردی اسلامی در آرمان شهر الهی خواهد شد، تحقیق برای اطلاع یافتن از وضعیت مردم و پیشگیری از ضلالت آن‌ها (شیخ صدوق، بی‌تا، ص ۷۹)، کوشش دلسوزانه برای دور کردن مردم از گناه (مجلسی، ۱۴۰۳ق، ج ۹: ص ۳۳۱)، تشویق پیوسته مردم به نیکی‌های اخلاقی (کلینی، ۱۳۶۲، ج ۲: ص ۱۴۴)، معرفی نیک و بد و مصادیق عملی آن (بقره، ۱۲۹؛ آل عمران، ۱۶۴) با اجرای عملی امر به معروف و نهی از منکر است.

شایان ذکر است که اجرای این اصل اجتماعی در جامعه اسلامی و دانشگاهی مهدوی، به‌دور از یک‌سویه‌نگری و خودمحوری می‌باشد و پرهیز از سخنان نفرت‌انگیز (طبرسی، ۱۴۱۵ق، ج ۴: ص ۵۴؛ طبرسی، ۱۳۹۲ق، ج ۱: ص ۲۲)، حفظ ادب و احترام، حیا، بردباری، تواضع، صداقت، اعتدال، کوتاهی صدا و ملایمت در

کلام، حفظ احترام بزرگ‌ترها و ملاحظه‌ی حال کوچک‌ترها و ترحم به آنان از جمله مبانی عملی آن محسوب می‌گردد. این مبانی باید در اندیشه‌ی دانشجوی منتظر تحقق عملی یابد.

۵.۲. مبارزه‌ی جدی با هرگونه فساد

خداوند، به هیچ عنوان فساد را نمی‌پذیرد و جامعه‌ی اسلامی را جامعه‌ای عاری از فساد می‌خواند؛ به همین دلیل، در بسیاری از آیات قرآن، انسان‌ها را از ارتکاب هرگونه فساد نهی می‌فرماید.

در جامعه‌ی آرمانی مهدوی نیز مبارزه‌ی جدی با هرگونه فساد، از شاخصه‌های جهانی و گسترده‌ی عدالت به شمار می‌آید. با حاکمیت مهدوی، بی‌عدالتی‌ها و اختلافات که منشأ اصلی فسادند، از بین می‌روند. مرحوم طبرسی درباره‌ی این مؤلفه‌ی قرآنی در ذیل آیه‌ی ۵۶ سوره‌ی اعراف چنین اظهار می‌دارد: «منظور از فساد در زمین، زیان‌رساندن و اصرار در آن نسبت به مردم است و در جامعه‌ی مهدوی، از زیان‌رسانی و فساد هیچ خبری نیست» (طبرسی، ۱۴۱۵ق، ج ۴: ص ۵۶). بنابراین، در دانشگاه منتظر، همه‌ی دانشجویان باید از فساد دوری و با آن مبارزه کنند.

شیخ طوسی نیز در تفسیر تبیان می‌گوید: «فساد عبارت است از هر چیزی که از استقامت و اعتدال خارج شده باشد» (طوسی، بی‌تا، ج ۱: ص ۷۵). در جامعه‌ی مهدوی، همه‌ی برنامه‌ریزی‌ها و امور، مبتنی بر تعادل و مطابق با آرمان‌های قرآنی است؛ همان‌گونه که پیامبر اعظم صلی الله علیه و آله در روایتی فرمود: «ابشركم بالمهدی یبعث فی امتی علی اختلاف من الناس و زلازل فیملأ الارض قسطا و عدلا کما ملئت جورا و ظلما یرضی عنه ساکن السماء و ساکن الارض...؛ شما را به مهدی بشارت می‌دهم که او در امت من، هنگام اختلاف برانگیخته می‌گردد. پس، زمین را سرشار از قسط و عدل می‌نماید؛ همان‌طور که از ظلم و ستم پُر شده باشد. ساکنان آسمان و زمین، از او راضی می‌شوند...» (کورانی، ۱۴۱۱ق، ج ۱: ص ۹۲).

به این ترتیب، قرآن کریم، برای پیوند قلب‌ها و گسترش هرچه بیشتر اخوت در جامعه اسلامی (به‌ویژه در میان دانشجویان منتظر)، جلوگیری و خودداری از قتل و آدم‌کشی (نساء، ۹۳)، فتنه‌ها (بقره، ۲۱۷)، دزدی و غارت (یوسف، ۷۳)، رباخواری (بقره، ۲۷۹)، قطع رحم (محمد، ۲۲)، نابودسازی زراعت و نسل (بقره، ۲۰۵) و از میان برداشتن انواع تباهی‌ها (بقره، ۲۷۹) و ناراستی در محیط اجتماعی (هود، ۸۸) را از امت اسلامی خواسته است.

در سیره الهی امام‌زمان (عج) نیز با اسوه‌پذیری کامل از پیامبر اعظم صلی الله علیه و آله در همه امور فردی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی، نکات و ایده‌هایی وجود دارد که در راستای جامعه‌سازی قرآنی و تحقق عملی مؤلفه‌های اخلاق کاربردی اسلام، معنای حقیقی خود را پیدا می‌کنند: تعهد داشتن به اموال بیت‌المال و دغدغه‌مندی برای آن در مورد مقرّر خود (قمی، ۱۳۸۷ق، ج ۱: ص ۵۱)، دور کردن کفار و فسادگران و نهی از مجالست با آنها (حر عاملی، ۱۴۱۲ق، ج ۱۶: ص ۲۶۵)، منع و تحریم همکاری و همراهی با ظالم و ستمگر (دیلمی، ۱۴۱۲ق، ج ۱: ص ۷۶)، نپذیرفتن هدیه از کافران (نوری، ۱۴۰۸ق، ج ۱۱: ص ۱۲۸)، ممنوعیت ترور و کشتار جمعی (نوری، ۱۴۰۸ق، ج ۱۵: ص ۱۳۶)، قاطعیت در برابر خواسته‌های ناروا و ویژه‌خواهی نزدیکان و یاران نزدیک، همانند درخواست آنها برای بازبودن درهای خانه‌هایشان به طرف مساجد (اربلی، ۱۴۰۵ق، ج ۱: ص ۳۱۹-۳۲۰؛ صافی گلپایگانی، ۱۴۲۱ق، صص ۹۸ و ۴۷۲-۴۷۳).

۲.۶. سامان‌دهی امور

عصر موعود، در حقیقت، آرمان‌شهر رفاه و آسایش همگانی و دائم است؛ زیرا کارهای گوناگون و متعدد مردم، هرگز به حال خود رها نشده و با تدبیر، طرح و برنامه اجرایی صحیح و فراهم‌بودن امکانات، در جهت سامان‌دهی و حل مسائل اقدام می‌شود. برنامه‌ریزی‌های حضرت مهدی (عج) در تحقق عملی این مؤلفه، مبتنی بر

شکل‌گیری و توسعه اخلاق کاربردی اسلامی در دانشجویان ایدئال و منتظر موعود منطبق بر موارد زیر است:

رواج مشورت در امور و تأکید بر آن، قبل از تصمیم‌گیری (حر عاملی، ۱۴۱۲ق، ج ۱۲: ص ۴۴) برای سامان‌دهی امور و حل مسائل، عاقبت‌اندیشی هنگام تصمیم‌گیری و اقدام عملی (برقی، ۱۴۱۶ق، ج ۱: ص ۱۶)، رواج فرهنگ مدارا و مسالمت با یکدیگر (کلینی، ۱۳۶۲، ج ۲: ص ۱۱۷)، ظاهر‌آرایی و قدرت‌نمایی در برابر دشمنان و منفعل‌نبودن در مقابل تهدیدات و خشونت آنان (کلینی، ۱۳۶۲، ج ۲: ص ۱۱۷؛ ابن‌ابی‌الحدید، ۱۳۸۷ق، ج ۱۵: ص ۶۱-۶۲).

۳. راهکارهای تحقق مؤلفه‌های اخلاق کاربردی اسلام در تربیت دانشجویان منتظر

۳.۱. تبلور و رواج ارزش‌های اخلاقی مشترک

تلاش برای ایجاد جامعه منتظر و تحقق اندیشه مهدویت در فکر و خرد اعضای آن، می‌تواند در تحکیم مبانی ارزش‌مدار اخلاقی که باعث نظم اجتماعی می‌شوند، مؤثر باشد. در این باره، علاوه بر خصوصیات کاربردی و ارزشی اخلاق توصیه‌شده در اسلام، مجموعه‌ای از خصایص نفسانی و ارزش‌های اخلاقی را می‌توان ترویج داد و به‌عنوان ارزش‌های مشترک بین دانشجویان منتظر تولید و بازخوانی کرد و راه را برای توسعه و تبلور حقیقی آن‌ها در دانشگاه منتظر هموار کرد. از جمله این ارزش‌ها می‌توان به تقوا، معنویت و ارزش‌های اجتماعی اشاره کرد.

بر اساس احادیث منقولی که در صدد بیان مشخصات یاران امام عصر علیه السلام هستند، باید حقیقت این ارزش‌ها را نمایان ساخت و برای دانشجوی منتظر تبیین کرد. گام‌های عملی برای رواج این ارزش‌ها عبارت‌اند از: برخورداری ایشان از معنویت در سایه سار عبادت و بندگی خدا، تهجد، زاری و خشوع به درگاه الهی، تلاوت قرآن، رازونیز با خدا، نداشتن دلبستگی به دنیا (ر.ک: فیض کاشانی، ۱۳۷۱، ص ۲۶۵؛ مجلسی، ۱۴۰۳ق، ج ۵۲: ص ۳۰۸)، گام برداشتن در راه حق و حرکت در

سایه تزکیه و تهذیب نفس و دوری از انواع فسادها در زمین (شیخ صدوق، بی تا، ج ۲: ص ۴۴۹).

شماری از مهم ترین ارزش های اجتماعی برگرفته از اندیشه مهدویت برای تبلور و رواج ارزش های اخلاقی مشترک در میان دانشجویان مهدوی آنان عبارت اند از: توجه جدی به نیاز جامعه منتظر به رهبر و پیشوای عادل و نقش برجسته ولی فقیه به عنوان نایب عام امام عصر (عج) در دوران غیبت، تبیین جایگاه و وظایف جامعه دانشگاهی منتظر در عصر غیبت، تقویت روحیه امیدواری به آینده در دانشجویان منتظر، ایجاد پیوند و هم بستگی اجتماعی در جامعه اسلامی و دانشگاه منتظر، ایجاد و گسترش اعتماد عمومی و تقویت احساس هویت مشترک باورمندان به مهدویت و دانشجویان برخوردار از اندیشه مهدوی (ملکی راد و گودرزی، ۱۳۹۶، ص ۱۳).

از جمله راهکارهای عملی در تحقق این رویکرد می توان به موارد زیر اشاره کرد:

- برگزاری جلسات و تشکیل هیئت های مذهبی باهدف ترویج ارزش های مذکور و هدایت سبک زندگی دانشجویان به سوی آنها برای وسعت ارتباط و همدلی آنان در این مسیر؛
- گسترش الگوسازی مهدوی با توجه ویژه به اصل ولایت فقیه و تبعیت حقیقی از او و تحقق جهاد تبیین برای درک اهمیت این موضوع در عرصه نیل به جامعه مهدوی؛
- تقویت الگوبرداری دانشجویان منتظر از ارزش های اخلاقی عصر ظهور با برگزاری و تشکیل محفل های معرفتی مهدوی و تکیه و تأکید بر این ارزش ها در عملکردهای اجتماعی.

۲.۳. تقویت باورهای دینی به ویژه آموزه امامت

تقویت باورهای دینی، یکی از عوامل مهم ایجاد امنیت و توسعه اخلاق اسلامی در

دانشجویان منتظر است. آنگاه که باورهای دینی تقویت و ایمان در جامعه فراگیر شود، به همان میزان امنیت در ابعاد مختلف فردی و اجتماعی در جامعه نمایان خواهد شد؛ چرا که باورهای دینی، افراد را از هرگونه تعدی و تجاوز به دیگران و امور آنان باز می‌دارد. به همین منظور است که در حدیث نبوی درباره نام‌گذاری مؤمن آمده است: «چون جان و مال مردم از او در امان و آسوده است» (شیخ صدوق، ۱۳۷۶، ج ۲: ص ۵۲۳). رسول اعظم صلی الله علیه و آله در روایت دیگری ضمن تأکید بر نقش ایمان فرمود: «تا آنگاه که انسان مؤمن است، نه زنا می‌کند و نه دزدی» (کلینی، ۱۳۶۲، ج ۲: ص ۲۸۵).

اندیشه مهدویت از دو وجه می‌تواند در تقویت باورهای دینی و افزایش ایمان و تحقق اخلاق اسلامی در دانشجویان منتظر نقش داشته باشد:

اول، از نظر نقشی که مسئله امامت در تقویت آموزه‌های دینی و گسترش عبودیت الهی دارد. از این وجه می‌توان گفت معرفت امام از معرفت الهی جدا نیست، بلکه یکی از ابعاد آن است. گواه آن، دعایی است که از امام صادق علیه السلام نقل شده است.

زراره نقل می‌کند که امام صادق علیه السلام به من فرمود: «اگر در زمان غیبت بودی و آن را درک کردی، همیشه این دعا را بخوان: "خدایا خودت را به من بشناسان که اگر خود را به من نشناسانی، پیامبرت را نمی‌شناسم. خدایا حجت را به من بشناسان که اگر حجت خود را به من نشناسانی، از دین خود گمراه می‌شوم"» (کلینی، ۱۳۶۲، ج ۱: ص ۳۳۸). در این دعا، شناختن حجت الهی، برابر با ضلالت و گمراهی در دین معرفی شده است.

دوم، از نظر باور به نقش امام معصوم در زندگی انسان‌ها و نظارت دائم حضرتش بر آنان است. مسئله شناخت امام زمان علیه السلام و معرفت به حجت الهی و التزام به پیروی از ایشان، یکی از مهم‌ترین تکالیف مسلمانان است که پیامبر اعظم صلی الله علیه و آله از آن پرده برداشته و بار تحمل مسئولیت آن را بر دوش همگان نهاده است.

براساس این مسئولیت خطیر دینی، هر مسلمان موظف است پس از معرفت خدا و پیامبرش در مسیر معرفت امام و درک نعمت عظیم امامت گام بردارد و امامان خویش را به روشنی و درستی بشناسد و وظیفه خود را در برابر آنان تشخیص دهد؛ زیرا پذیرش ولایت امامان و پیروی از آنان، بدون شناخت آنها ناممکن است. در اهمیت این موضوع همین بس که رسول خدا ﷺ کسانی را که امام زمان خود را نشناسند با آنان که در عصر جاهلیت می‌زیسته و بهره‌ای از توحید و معنویات نداشته‌اند، یکی دانسته و در این زمینه فرمود: «کسی که بمیرد، درحالی که امام زمان خود را نشناخته باشد، به مرگ جاهلیت (یعنی مرگ درحال شرک و کفر) مرده است» (شیخ صدوق، ۱۳۷۶، ج ۲: ص ۴۰۹). از این قبیل روایات به‌خوبی درمی‌یابیم که معرفت امام علی (ع) در عبودیت خداوند و به‌دنبال آن، در کسب فضایل اخلاقی نقشی تأثیرگذار دارد که با فقدان آن، حقیقت بندگی نیز مختل خواهد شد.

بنابراین، شناخت امام عصر (ع) به‌عنوان امام حی و حاضر، نقش مهمی در تقویت باورهای دینی و تعالی ایمان مردم در جامعه منتظر و جوانان باورمند به اندیشه مهدوی دارد و در نتیجه، به گسترش امنیت در جامعه کمک می‌کند. از جمله راهکارهای عملی در تحقق این رویکرد می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

- تشکیل و گسترش جلسات امام‌شناسی با رویکرد تبیین اهمیت و جایگاه این موضوع و همت عالی در ایجاد بینش درست درباره مسئله امامت و گسترش عشق به اولیای الهی؛

- تحکیم اعتقاد به امام عصر (ع) با گسترش ایده انتظار فعال برای آموزش ارزش‌ها و هنجارهای اخلاقی مربوط به آن؛

- برگزاری مجالس دعا به‌نام امام عصر (ع). حضور دانشجویان منتظر در این مجالس و دعا برای آن حضرت، در برانگیختن عواطف و ارزش‌های مثبت اخلاقی آنها مؤثر است و تقارن روحی با امام زمان (ع) را در ایشان ایجاد می‌کند. در چنین حالتی، دانشجویان برای کسب معرفت عمیق حاصل از تأمل و تدبر در دعاهای

مربوط به امام‌زمان علیه‌السلام، همیشه خود را در پیشگاه حضرتش حاضر می‌بیند و برای تحکیم و ترویج ارزش‌های اخلاقی در جامعه منتظر کوشش خواهند کرد.

۳.۳. تحقق پیوند عاطفی مطلوب در جوانان دانشگاهی

اندیشه مهدویت با حلق بینش صحیح، در ایجاد ارزش‌ها نیز به جامعه منتظر و دانشجویان معتقد به مهدویت کمک می‌کند؛ زیرا با تأکید بر باور به امامت، نظارت دائم امام در زندگی فردی و اجتماعی احساس می‌شود و افراد برای تحکیم ارزش‌ها اهتمام می‌ورزند. «در هر اجتماعی، ارزش‌ها بهترین عامل پیوند و اتصال بوده که سرمایه اجتماعی عظیمی را تشکیل می‌دهند و زمینه‌ساز پیوندهای محکم بین افراد می‌باشند» (محرابی، ۱۳۸۷، ص ۳۷). از طرفی، ارزش‌های مشترک در بین باورمندان به امام‌مهدی علیه‌السلام، عامل پیوند و تعلق عاطفی میان آن‌هاست و از طرف دیگر، هرچه پیوند و اتحاد در میان مردم بیشتر باشد، ضریب امنیتی جامعه نیز افزایش می‌یابد.

راهپیمایی اربعین در عصر حاضر، بهترین ظرفیت برای ترویج ارزشی این رویکردهای عملی است؛ زیرا موجب آشکارشدن لوازم اجرایی این رویکردها می‌شود (یعنی منجی‌باوری و موعودگرایی، الگوبرداری دانشجویان منتظر از جامعه عصر ظهور و اقتدار و صلابت در راه حق) و با توسعه انگیزه‌ها، استعدادهای دانشجویان منتظر را در تبلور این لوازم و آمادگی مستمر برای عصر ظهور پرورش می‌دهد.

۳.۴. گسترش اعتماد عمومی

اعتماد عمومی، از عناصر مهم تثبیت امنیت و توسعه اخلاق کاربردی اسلام است. هرچه میزان اعتماد میان افراد، گروه‌ها و سازمان‌های اجتماعی بیشتر باشد، روابط اجتماعی هم از ثبات بیشتری برخوردار خواهد بود و به دنبال آن، امنیت در جامعه بیشتر می‌شود. در مقابل، تضعیف اعتماد عمومی، موجب ازدیاد تنش و ناامنی در

جامعه می‌شود و به قول توماس برتون باتامور، نبود اعتماد، روابط دوسویه را پُر از سوءظن، تیره و بحران‌زا می‌گرداند» (باتامور، ۱۳۷۲، ص ۴۳).

اندیشه مهدویت از طریق تحکیم اعتقادات، شبکه‌ای پیوسته از ارزش‌ها و پایبندی به مقررات اخلاقی را در میان معتقدان خود ایجاد می‌کند. با تکیه بر ارزش‌ها و پایبندی به مقررات اخلاقی، اعتماد در میان مردم (به‌ویژه دانشجویان منتظر) ریشه‌دارتر و عمیق‌تر شده، ضریب امنیت اجتماعی بالا می‌رود و ناهنجاری‌ها در جامعه معتقد به مهدویت مهار می‌شود و از بین می‌رود (ر.ک: ملکی راد، ۱۳۹۸، ص ۳۷-۳۸).

نتیجه‌گیری

موارد زیر را می‌توان به‌عنوان نتایج این مقاله ارائه کرد:

۱. جامعه آرمانی مهدوی، در مسیر توسعه اخلاق کاربردی اسلام با مؤلفه‌های قرآنی شفقت و مهرورزی، همدلی و تعاون، نیکی به خلق، امر به معروف و نهی از منکر، مبارزه جدی با هرگونه فساد و سامان‌دهی امور، حتماً و براساس وعده خداوند در قرآن کریم (نور، ۵۵) محقق خواهد شد و دانشجویان منتظر به‌سوی سعادت و کمال و حضور در این جامعه سوق خواهند یافت؛

۲. مطابق سخن و نظر علامه طباطبایی رحمته‌الله، کاوش عمیق در احوال و اسرار کائنات، نمایانگر این است که انسان به‌مثابه جزئی از کائنات در آینده به‌غایت کمال خود خواهد رسید و همه انسان‌ها با اتحاد در سایه استقرار اسلام و اخلاق کاربردی اسلام و نیز با مدیریت الهی و تکامل انسان و جامعه انسانی در سطح جهانی به زندگی ایدئال دست خواهند یافت و این زندگی، همان آرمان‌شهر مهدوی و حکومت جهانی موعود و سراسر معنوی مهدی آل محمد صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم است؛

۳. نکته قابل توجه دیگر این است که برای تحقق وعده الهی مبنی بر حاکمیت ارزش‌ها از طریق تبلور اخلاق اسلامی با مؤلفه‌های کاربردی در میان مسلمانان و تشکیل امت پویا و متحد اسلامی، باید همه مردم مسلمان و از جمله دانشجویان منتظر در پرتو قرآن و براساس سنت و سیره نبوی و اهل بیت علیهم‌السلام برنامه‌ریزی کنند و به جلو گام بردارند تا زمینه تشکیل جامعه نمونه جهانی به رهبری مهدی موعود (عج) فراهم آید؛

۴. شماری از مهم‌ترین راه‌های دستیابی به امنیت اجتماعی پایدار و تحکیم روابط اجتماعی مطلوب و توسعه اخلاق کاربردی اسلام در جامعه منتظر و تقویت اندیشه مهدویت در دانشجویان منتظر عبارت‌اند از: تبلور و رواج ارزش‌های اخلاقی مشترک، تقویت باورهای دینی به‌ویژه آموزه امامت، تحقق پیوند عاطفی مطلوب در جوانان دانشگاهی، و گسترش اعتماد عمومی برآمده از ترویج ارزش‌ها و تعهد عملی به قواعد اخلاقی.

کتاب نامه

۱. قرآن کریم.
۲. ابراهیمی، عبدالله (۱۳۹۱)، «ارزش های اجتماعی در آرمان شهر رضوی»، در: مجموعه مقالات دهمین جشنواره بین المللی امام رضا علیه السلام، مشهد: امید مهر.
۳. ابن ابی الحدید (۱۳۸۷ق)، شرح نهج البلاغه، تحقیق محمد ابوالفضل ابراهیم، بیروت: دار احیاء التراث العربی.
۴. اربلی، علی بن عیسی بن ابی الفتح (۱۴۰۵ق)، کشف الغمة فی معرفة الائمة علیهم السلام، الطبعة الثانية، بیروت: دارالاضواء.
۵. باتامور، توماس برتون (۱۳۷۲)، جامعه شناسی سیاسی، ترجمه منوچهر صبوری کاشانی، چ ۳، تهران: کیهان.
۶. برقی، ابی جعفر احمد بن خالد (۱۴۱۶ق)، المحاسن، تحقیق سید مهدی رجائی، چ ۲، قم: المجمع العالمی لأهل البيت علیهم السلام.
۷. حر عاملی، محمد بن حسن (۱۴۱۲ق)، وسائل الشیعة، قم: مؤسسه آل البيت.
۸. دیلمی، حسن بن ابی الحسن (۱۴۱۲ق)، ارشاد القلوب، قم: نشر رضی.
۹. ذوعلم، علی (۱۳۷۹)، انقلاب و ارزش ها، قم: پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.
۱۰. سلطانی رنانی، سید مهدی (۱۳۸۶)، «مؤلفه های قرآنی اتحاد ملی و انسجام اسلامی در آرمان شهر مهدوی»، فصلنامه انتظار موعود، س ۷، ش ۲۳، ص ۶۵-۸۲.
۱۱. سید مرتضی، علم الهدی (۱۴۲۲ق)، تنزیه الانبیاء، تحقیق فارسی حسون کریم، قم: بوستان کتاب.
۱۲. شریفی، احمد حسین (۱۳۹۷)، آیین زندگی (اخلاق کاربردی)، ویراست دوم، چ ۱۶۰، قم: معارف.
۱۳. شیخ صدوق، محمد بن علی بن حسین بن بابویه قمی (۱۳۷۶)، کمال الدین و تمام النعمة، تحقیق علی اکبر غفاری، تهران: دارالکتب الاسلامیه.

۱۴. شیخ صدوق، محمد بن علی بن حسین بن بابویه قمی (بی تا)، معانی الاخبار، قم: جامعه مدرسین.
۱۵. صافی گلپایگانی، لطف الله (۱۳۷۷)، گفتمان مهدویت، قم: انتشارات مسجد مقدس جمکران.
۱۶. صافی گلپایگانی، لطف الله (۱۴۲۱ق)، منتخب الاثر فی الامام الثانی عشر، قم: مؤسسه حضرت معصومه علیها السلام.
۱۷. طباطبایی، سید محمد حسین (۱۴۱۷ق)، المیزان فی تفسیر القرآن، بیروت: مؤسسه اعلمی للمطبوعات.
۱۸. طبرسی، فضل بن حسن (۱۳۹۲ق)، مکارم الاخلاق، الطبعة الثانية، قم: منشورات الشریف الرضی.
۱۹. طبرسی، فضل بن حسن (۱۴۱۵ق)، مجمع البیان فی علوم القرآن، بیروت: مؤسسه اعلمی للمطبوعات.
۲۰. طوسی محمد بن حسن (بی تا)، التبیان فی تفسیر القرآن، بیروت: دار الاحیاء التراث العربی.
۲۱. فیض کاشانی، محمد محسن (۱۳۷۱)، نوادر الاخبار فی ما یتعلق بأصول الدین، تحقیق مهدی انصاری قمی، تهران: مؤسسه مطالعات و تحقیقات فرهنگی.
۲۲. قمی، علی بن ابراهیم (۱۳۸۷ق)، تفسیر قمی، نجف اشرف: مطبعة النجف.
۲۳. کلینی، محمد بن یعقوب (۱۳۶۲)، الکافی فی الاصول، تهران: مکتبه الاسلامیه.
۲۴. کورانی، علی (۱۴۱۱ق)، معجم الاحادیث الامام المهدی، قم: مؤسسه معارف اسلامی.
۲۵. مجلسی، محمد باقر (۱۴۰۳ق)، بحار الانوار، بیروت: مؤسسه الوفاء.
۲۶. محرابی، علیرضا (۱۳۸۷)، بررسی و تبیین مبانی و مؤلفه‌های انسجام ملی، تهران: پژوهشکده تحقیقات استراتژیک.

۲۷. محمص، مرضیه (۱۳۹۲)، «مهندسی اخلاق اسلامی بر مبنای آموزه‌های نهج البلاغه»، فصلنامه پژوهش‌های اجتماعی اسلامی، س ۱۹، ش ۴ (پیاپی ۹۹)، ص ۴۱-۵۹.
۲۸. مطهری، مرتضی (۱۳۷۷)، آشنایی با قرآن، تهران: صدرا.
۲۹. مطهری، مرتضی (۱۳۸۰)، قیام و انقلاب مهدی علیه السلام، چ ۲۲، قم: صدرا.
۳۰. معرفت، محمدهادی (۱۳۷۹)، «مبانی اخلاق در قرآن»، مجله اندیشه حوزه، دانشگاه علوم اسلامی رضوی، س ۵، ش ۲۲، ص ۴-۵۲.
۳۱. مکارم شیرازی، ناصر (۱۳۷۳)، تفسیر نمونه، قم: مؤسسه مطبوعاتی هدف.
۳۲. مکارم شیرازی، ناصر (۱۳۸۸)، پیام قرآن، چ ۱۰، تهران: کتابفروشی اسلامی.
۳۳. ملکی راد، محمود (۱۳۹۸)، نقش انتظار در تعالی خانواده، قم: پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی.
۳۴. ملکی راد، محمود و مجتبی گودرزی (۱۳۹۶)، «کارکرد اجتماعی اعتقاد به مهدویت»، فصلنامه اسلام و مطالعات اجتماعی، پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، س ۵، ش ۲ (پیاپی ۱۸)، ص ۶-۳۱.
۳۵. موسوی خمینی، سیدمصطفی (۱۳۶۲)، تفسیر القرآن الکریم، تحقیق محمد سجادی اصفهانی، تهران: انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
۳۶. نوری، میرزا حسین (۱۴۰۸ق)، مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل، چ ۲، قم: مؤسسه آل‌البیت علیهم السلام.

References

١. *The Holy Quran*.
٢. Arbali, Ali ibn Isa ibn Abi al-Fath (١٤٠٥ AH). *Kashf al-Ghomma fi Ma'rifat al-Aemma (peace be upon him)*. second edition. Beirut: Dar al-Azwa.
٣. Barqi, Abi Jafar Ahmed bin Khalid (١٤١٦ AH). *al-Mahasen*. second edition. Research by Seyyed Mahdi Rajae. Qom: al-Majma al-Alami le Ahl al-Bayt.
٤. Butamore, Thomas Burton (١٩٩٣). *Political Sociology*. translated by Manouchehr Sabouri Kashani. Tehran: Keyhan.
٥. Deylami, Hassan Bin Abi al-Hassan (١٤١٢ AH). *Ershad al-Qolub*. Qom: Razi Publishing.
٦. Ebrahimi, Abdullah (٢٠١٣). "Social values in Razavi's Utopia". In: *collection of articles of the 10th International Festival of Imam Reza (peace be upon him)*. Mashhad: Omid Mehr Publishing.
٧. Feiz Kashani, Mohammad Mohsen (١٩٩٢). *Nawader al-Akhbar fi ma yatalaq be Osul al-Din*. Research by Mehdi Ansari Qomi. Tehran: Institute of Cultural Studies and Research.
٨. Horr Amili, Muhammad bin Hasan (١٤١٢ AH). *Vasael al-Shi'a*. Qom: Al al-Bayt Institute.
٩. Ibn Abi al-Hadid (١٣٨٧ AH). *Sharh Nahj al-Balagheh*. research by Muhammad Abulfazl Ibrahim. Beirut: Dar Ehiya al-Torath al-Arabi.
١٠. Koleini, Mohammad bin Yaqub (١٩٨٣). *al-Kafi fi al-Osul*. Tehran: Maktabat al-Islamiya.
١١. Korani, Ali (١٤١١ AH). *Mojam al-Ahadith al-Imam al-Mahdi*. Qom: Institute of Islamic Studies.
١٢. Majlesi, Mohammad Bagher (١٤٠٢ AH). *Bihar al-Anwar*. Beirut: al-Wafa Institute.
١٣. Makarem Shirazi, Naser (١٩٩٤). *Tafsir Nemuneh*. Qom: Target Press Institute.
١٤. Makarem Shirazi, Nasser (٢٠٠٩). *The Message of the Qur'an*. ١٠th edition. Tehran: Islamic Bookstore.
١٥. Maleki Rad, Mahmoud (٢٠١٨). *The Role of Expectation in Family Excellence*. Qom: Research Institute of Islamic Sciences and Culture.
١٦. Maleki Rad, Mahmoud and Gudarzi, Mojtabi (٢٠١٦). "The Social Function of Belief in Mahdism". *Quarterly Journal of Islam and Social Studies. Research Institute of Islamic Sciences and Culture*, ٥th year, No. ٢ (١٨), p. ٦-٣١.
١٧. Marefat, Mohammad Hadi (٢٠٠٠). "Foundations of Ethics in the Qur'an". *Andisheh Hozha Magazine, Razavi University of Islamic Sciences*, fifth year, No. ٢٢, p. ٤-٥٢.
١٨. Mehrabi, Alireza (٢٠٠٨). *review and explanation of the foundations and components of national cohesion*. Tehran: Strategic Research Institute.
١٩. Mohasses, Marzieh (٢٠١٣). "Islamic ethics engineering based on the teachings of Nahj al-Balaghe". *Islamic Social Research Quarterly*, ١٩th year, No. ٤ (٩٩), p. ٤١-٥٩.
٢٠. Motahari, Morteza (١٩٩٨). *Getting to know the Qur'an*. Tehran: Sadra.
٢١. Motahari, Morteza (٢٠٠١). *Mahdi's uprising and revolution*. ٢nd edition. Qom: Sadra Publishing House.
٢٢. Mousavi al-Khomeini, Seyyed Mustafa (١٩٨٣). *Tafsir al-Qur'an al-Karim*. research by Mohammad Sajadi Esfahani. Tehran: Ministry of Culture and Islamic Guidance Publications.
٢٣. Nouri, Mirzahosein (١٤٠٨ AH). *Mustadrak al-Wasail va Mustanbat al-Masael*. second edition. Qom: Al al-Bayt Institute.
٢٤. Qomi, Ali bin Ibrahim (١٣٨٧ AH). *Tafsir Qomi*. Najaf Ashraf: al-Najaf Press.
٢٥. Safi Golpayegani, Lotfollah (١٤٢١ AH). *Montakhab al-Athar fi al-Imam al-Thani Ashar*. Qom: Hazrat Masoumeh Institute.
٢٦. Safi Golpaygani, Lotfollah (١٩٩٨). *Mahdavit Discourse*. Qom: Jamkaran Holy Mosque Publications.
٢٧. Seyyed Mortaza Alam al-Hadi (١٤٢٢ AH). *Tanziyh al-Anbiya*. Research by Farsi Hasson Karim. Qom: Bostan Kitab.
٢٨. Sharifi, Ahmad Hossein (٢٠١٨). *Life (Applied Ethics)*. ١٦th edition. Qom: Ma'arif Publishing House.
٢٩. Sheikh Sadouq, Muhammad bin Ali bin Hossein bin Baboyeh Qomi (١٩٩٧). *Kamal al-Din va Tamma al-Namah*. Research by Ali Akbar Ghafari. Tehran: Dar al-Kitab al-Islamiya.
٣٠. Sheikh Sadouq, Muhammad bin Ali bin Hossein bin Baboyeh Qomi (n.d). *Ma'ani al-Akhbar*. Qom: Jamia Modaresin.
٣١. Soltani Renani, Seyyed Mehdi (٢٠٠٦). "Quranic components of national unity and Islamic unity in the Mahdavi utopia". *Intezar Mououd Quarterly*, ٧th year, No. ٢٣, p. ٦٥-٨٢.
٣٢. Tabarsi, Fazl bin Hasan (١٣٩٢ AH). *Makarem al-Akhlaq*. second edition. Qom: al-Sharif al-Radhi's manifestos.
٣٣. Tabarsi, Fazl bin Hasan (١٤١٥ AH). *Majma al-Bayan fi Ulum al-Qur'an*. Beirut: Scientific Press Institute.
٣٤. Tabatabaei, Seyyed Mohammad Hossein (١٤١٧ AH). *al-Mizan fi Tafsir al-Qur'an*. Beirut: Scientific Institute of Press.

۳۵. Tusi Muhammad bin Hasan (Beita). *al-Tebyan fi Tafsir al-Qur'an*. Beirut: Dar al-Ehiyya al-Torath al-Arabi.
۳۶. Zu Elm, Ali (۲۰۰۰). *Revolution and Values*. Qom: Research Institute of Islamic Culture and Thought.